

Wieś w średniowieczu

Kto mieszkał na wsi i czym się zajmował?

W średniowiecznej Polsce większość ludzi mieszkała na wsi i utrzymywała się z pracy na polu i hodowli zwierząt. Byli to chłopci, nazywani też **kmieciami**. Dzięki ich pracy mieszkańcy wsi, zamków i miast mieli jedzenie. Praca na wsi była ciężka, wymagała wielu umiejętności oraz narzędzi. Uprawiano przede wszystkim różne rodzaje zboża: **żyto, jęczmień, proso, pszenicę i owies**. W ogrodach koło domu chłopci sadzili: **cebulę, bób, soczewicę, groch**. Ze zboża robiono mąkę do wypieku chleba lub wykorzystywano je jako paszę dla zwierząt. Hodowano **świnie, owce, krowy, kozy, gęsi, kury**. Mięso zwierząt było drogie i trafiało na stoły najzamożniejszych. Ze skóry zwierzęcej wyrabiano buty i pasy. Z gęsi pozyskiwano pierze na poduszki i pierzyny, a z owiec wełnę do wyrobu tkanin. Hodowano też **woły**, rzadziej konie, potrzebne do prac polowych.

Ćwiczenie 1

Połącz w pary zwierzęta z produktami, które pozyskiwano dzięki nim.

wełna i mleko, pierze i mięso, jajka i mięso, mleko i mięso, mięso i skóra

krowa	
kura	
świnia	
owca	
gęś	

Źródło: Contentplus.pl sp. z o.o., licencja: CC BY 3.0.

Ćwiczenie 2

Źródło: Contentplus.pl sp. z o.o., licencja: CC BY 3.0.

Praca na polu

Zanim chłop zasiał zboże, najpierw musiał przygotować pole, czyli je **zaorać**. Początkowo do orki wykorzystywano drewniane **radło**, które najczęściej ciągnęły woły. Z czasem radło zastąpił **plug**, którym spulchniano ziemię głębiej niż radłem, przez co stawała się ona żyzniejsza. Po orce **wysiewano zboże**. Gdy już dojrzało, **żęto** je (to znaczy ścinano). Używano do tego **sierpa** lub **kosy**. Następnie zboże było **młócone** przy użyciu **cepów**. Dopiero z ziarna otrzymanego w wyniku takiej młocki można było zrobić mąkę. W domach używano do tego urządzenia zwanego **żarnami**. By otrzymać większe ilości mąki, ziarno wieziono do **młyna**.

Sierp

Źródło: Christopher Walker, licencja: CC BY-SA 2.5.

Kosa

Źródło: Izvora, licencja: CC BY-SA 4.0.

Cep

Źródło: a. nn., domena publiczna.

Żarna

Źródło: Lestat, licencja: CC BY-SA 3.0.

Znajdująca się poniżej miniatura wykonana w XV wieku przedstawia chłopa pracującego na polu. Prace polowe były, tak jak dziś, wykonywane co roku o tej samej

porze. Okresem odpoczynku była zima. Jednak już wczesną wiosną zaczynały się przygotowania do zasiewu zbóż.

Polecenie 1

Przyjrzyj się ilustracji i powiedz, jaką czynność wykonuje przedstawiony na pierwszym planie chłop.

Źródło: Learnetic S.A., licencja: CC BY 4.0.

Chłop przy pracy

Źródło: a. nn., domena publiczna.

Ćwiczenie 3

Ułóż we właściwej kolejności etapy uprawy roli.

- młocka
- żniwa
- orka
- siew

Źródło: Contentplus.pl sp. z o.o., licencja: CC BY 3.0.

W młynie

Wiatrak

Źródło: a. nn., domena publiczna.

Zboże wieziono do młynów, w których je mielono. W średniowieczu znane były dwa rodzaje młynów – młyny wodne, poruszane nurtem rzeki, i wiatraki poruszane siłą wiatru.

Średniowieczny młyn wodny

Źródło: Flore Alleman, licencja: CC BY-SA 3.0.

Polecenie 2

Wymień elementy charakterystyczne młyna wodnego i wiatraka.

Źródło: Learnetic S.A., licencja: CC BY 4.0.

W chłopskiej zagrodzie

Zagroda była niemal całym światem chłopa i jego rodziny. W skład zagrody wchodziły: chata, budynki gospodarcze dla zwierząt i przeznaczone do przechowywania zebranych z pola plonów oraz potrzebnych w gospodarstwie narzędzi. Zabudowania rozmieszczone były wokół podwórza. Całość, do której należał jeszcze niewielki ogródek, otaczał płot.

Średniowieczna chata była zbudowana z drewna. Przykrywał ją słomiany dach. Była urządzona bardzo skromnie.

Rekonstrukcja chaty w Będkowicach pod górą
Ślężą (woj. dolnośląskie)

Źródło: Kapacytron, licencja: CC BY-SA 3.0.

W głównym pomieszczeniu – **izbie** – znajdowały się miejsca do spania oraz skrzynie na ubrania i inne przedmioty. Obok izby była jeszcze **komora**, która służyła jako spiżarnia, czyli miejsce przechowywania jedzenia. W ubogich zagrodach chłopskich zwierzęta trzymane w tym samym budynku, w którym mieszkali ludzie.

Zebrane w polu plony były przechowywane w specjalnych budynkach zwanych **stodołami**. Nie we

wszystkich chatach były kominy. Czasem zastępował go otwór w dachu, przez który dym wydostawał się na zewnątrz. Chatę z takim otworem nazywamy **kurną**. Bydło hodowane przez chłopów trzymane było w **oborze**, świnie w **chlewiku**, a drób w **kurniku**.

Życie rodziny chłopskiej wypełniała ciężka praca. Mężczyźni pracowali na roli i w lesie przy wyrębie drzew oraz zajmowali się zwierzętami na pastwisku. Obowiązkiem kobiety była praca w zagrodzie. Nieco mniej pracy było zimą, kiedy prawie wszystkie prace polowe zamierały.

Polecenie 3

Opisz scenę przedstawioną na ilustracji.

Źródło: Learnetic S.A., licencja: CC BY 4.0.

Zagroda chłopska

Źródło: Johann Ludwig Ernst Morgenstern, *Gospodarstwo*, 1794, domena publiczna.

Wieś i powinności jej mieszkańców

Położone obok siebie zagrody chłopskie tworzyły **wieś**. We wsiach zwykle był **kościół**, w którym mieszkańcy spotykali się na mszach i z okazji innych świąt kościelnych. Obok kościoła był **cmentarz**. Czasem we wsi znajdował się **plac targowy**, gdzie sprzedawano między innymi płody rolne. Mieszkańcy spotykali się też w **karczmie**, gdzie urządzano zabawy lub omawiano ważne dla wsi sprawy.

W średniowieczu ziemia uprawiana przez chłopów należała do władców, rycerzy, kościołów lub klasztorów. Za jej użytkowanie (**dzierżawę**) chłopci płacili właścicielowi ziemi **daninę**, oddając mu część plonów.

Polecenie 4

Opisz wieś przedstawioną na ilustracji. Używaj określeń wyróżnionych w tekście powyżej.

Źródło: Learnetic S.A., licencja: CC BY 4.0.

Widok niemieckiej wsi Heudorf w XVI wieku

Źródło: a. nn., domena publiczna.

Czas świętowania

Poza pracą w życiu ludności wiejskiej ważne miejsce zajmowały święta. Był to czas przeznaczony na modlitwę w kościele, ale również czas odpoczynku i zabawy. Ze świętami łączyły się liczne obrzędy. Pod koniec **karnawału** (przed **Wielkim Postem**) organizowano tańce, które miały zapewnić dobre plony.

Dla zainteresowanych

Od XIII wieku na ziemiach polskich powstało wiele nowych wsi, liczących od kilku do około 30 zagród. Zakładali je przybysze z zagranicy, głównie z Niemiec. Wsie

te były urządzone bardzo regularnie: każdy chłop dostawał ziemię, którą miał zagospodarować. Budował zagrodę i wyznaczał pola uprawne. Najlepsze pola przypadły w udziale temu, kto był głównym organizatorem takiej wsi. Zostawał on najważniejszą osobą we wsi, nazywaną **sołtysem**. Wsie średniowieczne miały różne kształty. Najpowszechniejsze były **łańcuchówki**. Ciągnęły się one wzdłuż biegnącej w dolinie drogi, przy której znajdowały się zagrody. Od tej drogi odchodziły pasy pól zwane łanami, które sięgały aż do pobliskich lasów. Były też **okolnice**, czyli wsie, w których zagrody były zbudowane w zwarcu, tak by tworzyć krąg lub podkowę wokół wspólnego placu. Gdy przez wieś przebiegała jedna droga, a wzdłuż niej, po obu jej stronach, mieściły się budynki - to była to **ulicówka**.

Polecenie 5

Przyjrzyj się ilustracji i napisz, jaki typ wsi został na niej przedstawiony.

Źródło: Learnetic S.A., licencja: CC BY 4.0.

Podsumowanie

Ćwiczenie 4

Uzupełnij zdania podanymi niżej wyrazami.

chaty, wsi, zagrodach, zwierząt, pieniądze, zbóż, plonów

W średniowiecznej Polsce większość ludności mieszkała na Chłopi żyli z uprawy i hodowli Ziemia przez nich uprawiana należała do właściciela, któremu za jej użytkowanie płacili lub oddawali część Mieszkali w, składających się z i budynków gospodarczych.

Źródło: Contentplus.pl sp. z o.o., licencja: CC BY 3.0.

Polecenia

1. Scharakteryzuj życie codzienne mieszkańców wsi.
2. Wymień uprawiane rośliny i zwierzęta hodowane w średniowiecznej polskiej wsi.
3. Opisz wygląd średniowiecznej wsi.
4. Opowiedz, czym różniło się życie chłopu na wsi od życia kupca i rzemieślnika w mieście, rycerza na zamku. Weź pod uwagę, gdzie i jak mieszkali, ich codzienne zajęcia, sposób utrzymania.